

izv. prof. dr. sc. Selma Novalija Islambegović
Ekonomski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Tuzla, BiH
selma.novalija@untz.ba

Erna Delić, MA

Nedim Islambegović, MA
JP Elektroprivreda BiH d.d., Podružnica ED Zenica, Zenica, BiH
nedim.islambegovic@gmail.com

UTJECAJ FER VRIJEDNOSTI NA FINACIJSKO IZVJEŠTAVANJE BOSANSKOHERCEGOVAČKIH POSLOVNIH SUBJEKATA

Primljen: 15. srpnja 2019.

Prihvaćen: 19. rujna 2019.

<https://doi.org/10.46458/27121097.2019.PI.101>

Pregledni rad

Sažetak

U računovodstvenoj teoriji i praksi smatra se kako vrednovanje bilančnih pozicija po modelu fer vrijednosti osigurava objektivnije i točnije financijsko izvještavanje, čime se u biti osigurava povećanje transparentnosti i korisnosti financijskih izvještaja za korisnike informacija financijskih izvještaja. Ipak, uvijek se postavlja pitanja jesu li očekivanja korisnika u dovoljnoj mjeri ispunjena, te je li mjerenje fer vrijednosti adekvatno i aplikabilno u određenim okolnostima.

Na temelju toga pozornost će se usmjeriti na provjeru tvrdnje: vodi li primjena fer vrijednosti na bilančnim pozicijama bosanskohercegovačkih poslovnih subjekata ka korektnijem i objektivnijem financijskom izvještavanju i višoj razini povjerenja u financijske izvještaje.

Prilikom analize obuhvatit će se imovina i izvori imovine. Procjena stalnih sredstava po fer vrijednosti ima pozitivne učinke na podatke prikazane u financijskim izvještajima, kroz poboljšan imovinski i financijski položaj poduzeća, smanjen stupanj zaduženosti poduzeća i mogućnost korištenja realiziranih revalorizacijskih rezervi. Također, primjena fer vrijednosti u ekonomijama sa manje razvijenim tržištem kapitala, kao što je BiH, često je motivirana efektima koje ima na određene pokazatelje uspješnosti, prilikom aplikacije za bankarske kredite.

S obzirom na sve izneseno, cilj rada je istražiti i sažeti načine primjene fer vrednovanja na bilančnim pozicijama i kritički preispitati efekte njene primjene na

financijske izvještaje u bosanskohercegovačkim poslovnim subjektima. Teorijsko istraživanje, upotpunit će se empirijskim istraživanjem zasnovanim na anketnom upitniku, čiji će rezultati biti obrađeni i analizirani uz pomoć deskriptivne statistike i t-testa.

Ključne riječi: fer vrijednost, imovina, obveze, financijski izvještaji, MRS/MSFI

JEL: M41

1. UVODNA RAZMATRANJA O STANDARDU MJERENJA FER VRIJEDNOSTI

Regulativno uređenje primjene računovodstvenog modela fer vrijednosti veže se za 1844. godinu i objavu Zakona o dioničkim društvima (engl. Joint Stock Companies Act) te njegove dopune iz 1856. godine, čime se zahtijevalo da financijski izvještaji budu sastavljeni fer i potpuno te da prikazuju istinito i točno položaj poduzeća, na način da se imovina mjeri aktualnim tržišnim cijenama (Georgiou & Jack, 2008, Aljinović Barać, et al., 2015). Nakon ekonomske recesije 30-tih godina XX. stoljeća smanjila se upotreba fer vrijednosti kako bi se njena primjena opet aktualizirala nakon Štedno-kreditne krize 1980-tih u SAD-u.

Hipotekarna kriza u SAD 2007. godine je možda bila inicijalni okidač da “fer vrijednost” nekretnina dobije pravo mjesto i pravu ulogu u procesu financijskog izvještavanja. Bez obzira što su problemi nastali zbog pogrešne procjene kreditne sposobnosti klijenata, a ne zbog pogrešne procjene fer vrijednosti hipoteka, bit definicije fer vrijednosti nekretnina je dobila na važnosti kada su se nekretnine iz izvanbalance banaka pokušavale unovčiti za kratko vrijeme (Jahić, 2017).

U svibnju 2011. godine Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (engl. IASB - International Accounting Standards Board) objavio je MSFI 13 *Mjerenje fer vrijednosti*, koji se primjenjuje na godišnje izvještaje od 1. siječnja 2013. godine, ali se i ranija njegova primjena dopuštala. Njime je uspostavljen jedinstven kriterij za mjerenje fer vrijednosti.

Ovim se standardom određuje primjena fer vrijednosti u praksi. U MSFI 13 se navodi modificirana definicija fer vrijednosti, objavljuje jedinstveni okvir za njezino mjerenje i propisuju potrebne objave o mjerenjima fer vrijednosti. Pored svega, MSFI 13 ipak ne određuje koje stavke imovine i obveza se trebaju mjeriti metodom fer vrijednosti, kada treba primijeniti metodu fer vrijednosti ili gdje trebaju biti objavljeni dobiti (gubici) od naknadne promjene fer vrijednosti, već su te odredbe ostale u nadležnosti ostalih pojedinačnih standarda.

MSFI 13 u suštini puno pažnje pridaje zahtijevanim objavljivanjima, koja bi trebala da olakšaju priznavanja, a i mjerenja fer vrijednosti sredstava, koja zahtijevaju ili dopuštaju drugi MRS (Međunarodni računovodstveni standardi) i MSFI (Međunarodni standardi financijskog izvještavanja).

2. PREGLED PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA

Izbor određenih metoda vrednovanja ovisi od brojnih subjektivnih procjena zbog čega se može reći da procjena nužno ne mora biti zaista fer i objektivna, a samim time ni financijski izvještaj zasnovani na takvoj procjeni. Elementi financijskih izvještaja mogu se vrednovati po: povijesnom trošku, tekućem trošku, fer (tržišnoj) vrijednosti i sadašnjoj vrijednosti.

Vrednovanje imovine po fer vrijednosti u ekonomijama u kojima se ne primjenjuju međunarodni standardi vrednovanja je otežano, zbog čega se ne postiže potpuna korist ovog pristupa vrednovanja, koji se ogleda u fer izvještavanju, nego čak što više u značajnom mjeri stvara nepovjerenje u financijske izvještaje.

Procjena dugoročne imovine po fer vrijednosti nije obveza, nego mogućnost za koju se poduzeće opredjeljuje vlastitim općim aktom, odnosno računovodstvenim politikama. Utjecaj procjena na financijske izvještaje je različit u kratkom i dugom roku. Naime, kada se procijeni dugoročna imovina, u godini procjene, u financijskim izvještajima dolazi do poboljšanja imovinsko-financijskog položaja (u aktivni se povećava vrijednost imovine, a u pasivi iznos revalorizacijskih rezervi i ukupnog kapitala). Ali, u narednim periodima, zbog procjenom povećane vrijednosti dugoročne imovine, veća je osnovica za njihovu amortizaciju i veći su troškovi amortizacije, te manja neto dobit u bilanci uspjeha. Takva procjena dugoročne imovine ima za posljedicu iskazivanje manjeg financijskog rezultata (manji dobitak ili veći gubitak) i lošiju sliku o zarađivačkoj sposobnosti poduzeća.

Procjena dugoročne imovine po fer vrijednosti ima i argumente protiv njene primjene. Oni se obično ogledaju u sljedećem: slaboj primjeni u praksi; većim troškovima računovodstvene amortizacije i manje dobiti u bilanci uspjeha; ne utječe na novčane tokove i ne popravlja likvidnost i solventnost poduzeća; nemogućnosti korištenja nerealiziranih revalorizacijskih rezervi; ima neutralan učinak na osnovicu poreza na dobit; može utjecati na veličinu i razvrstavanje poduzeća; izdaci i troškovi u svrhu procjene; kolizije s računovodstvenim načelima opreznosti (impariteta) i realizacije; financijski izvještaji postaju skup različitih vrijednosti; nedostatak ovlaštenih profesionalnih procjenitelja; ne primjenjuju se Međunarodni standardi procjenjivanja, problemi subjektivnih procjena kod primjene različitih metoda procjene; te nepostojanje aktivnog tržišta za procjenu određenih vrsta imovine (Rupić & Bonić, 2015, Salihović, 2012).

Demaria i Dufour (2007) u svom istraživanju su konstatairali kako korištenje opcije fer vrijednosti nije povezano s veličinom firme, leveridžom, kompenzacijama izvršnog direktora, institucionalnim vlasništvom i postojanjem unakrsnog popisa, te kako je najznačajniji predkazivač za usvajanje opcije fer vrijednosti članstvo industrije u financijskim uslugama. Oni također ukazuju na to kako francuske firme preferiraju zadržati povijesne troškove. Rezultati istraživanja Cairns, et al., (2011) pokazuju vrlo malo dobrovoljnog korištenja mjerenja fer vrijednosti za materijalnu, nematerijalnu ili financijsku imovinu, što sugerira kako većina firmi u Velikoj Britaniji i Australiji preferira konzervativni pristup i nedostatak je poticanja za korištenje mjerenja fer vrijednosti.

Zaokret u paradigmi mjerenja bio je potaknut apriori uvjerenjima međunarodnih računovodstvenih odbora, kako mjere temeljen na tržišnim cijenama predstavljaju korisnije informacije za donošenje ekonomskih odluka, u odnosu na informacije temeljene na povijesnom trošku.

Fer vrijednosti ulaganja u nekretnine utvrđene od strane procjenitelja predstavljaju značajno preciznije i vjernije mjere tržišnih vrijednosti u odnosu na povijesni trošak (Dietrich et al., 2001, Aljinović Barać, et al., 2015). Ipak, općenito se smatra da povijesni trošak ostavlja manje prostora za manipuliranje mjerenjem, zbog manje subjektivnih procjena.

Rezultati dosadašnjih istraživanja o povećanju kvalitete financijskog izvještavanja uvođenjem koncepta fer vrijednosti nisu jednoznačni, zbog čega se postavlja pitanje adekvatnosti računovodstvenog mjerenja i kvalitativnih obilježja informacija utemeljenih na fer vrijednosti (Aljinović Barać, et al., 2015).

Basu (1997) naglašava da u ekstremnom slučaju kad bi se sve stavke imovine i obveza mjerile prema fer vrijednosti, u računovodstvenoj dobiti (gubitku) bi se pravodobno reflektirale sve promjene tržišne vrijednosti izvještajnog subjekta. Goncharov i Hodgson (2011) su empirijski potvrdili teorijske tvrdnje kako nerealizirani dobitci (gubitci) od promjena fer vrijednosti prikazani u ostaloj sveobuhvatnoj dobiti povećavaju simetričnost i pravodobnost priznavanja ekonomskih dobitaka i gubitaka. Dakle, mjerenjem prema fer vrijednosti potreban je manji vremenski period kako bi se ekonomske vijesti inkorporirale u financijske izvještaje u odnosu na ostale temelje mjerenja pa se može zaključiti da fer vrijednosti predstavljaju pravodobnije informacije (Aljinović Barać, et al., 2015). U literaturi se također navodi da su informacije o fer vrijednosti relevantnije (Barth, et al., 2001), kako smanjuju asimetriju informacija (Frankel & Li, 2004) i da je informativni sadržaj računovodstvenih informacija negativno povezan s veličinom firme (Zeghal, 1984).

U literaturi se često spominju istraživanja koja govore o tome da primjena fer vrijednosti stvara procikličnost, dodatnu volatilnost i nepouzdanost financijskog

izvještavanja (Boyer, 2007, Allen i Carletti, 2008, Plantin et al., 2008, Magnan, 2009, Khan, 2010, Aljinović Barać, et al., 2015).

Naime, prockličnost, dodatna volatilitnost i nepouzdanost financijskog izvještavanja se objašnjava na način da, primjena fer vrijednosti osigurava da se promjene tržišnih cijena financijske imovine (npr. pad zbog početnog šoka) automatski evidentiraju u financijskim izvještajima banaka, odnosno priznaju gubici od smanjenja fer vrijednosti. Potom, na objavljene gubitke banaka, investitori na tržištu reaguju prodajom svojih vrijednosnih papira, zbog čega se dodatno smanjuje njihova cijena, čime se stvara spirala padajućih cijena i povećava financijska nestabilnost. Suprotno tome, rast tržišnih cijena i prikazivanje u financijskim izvještajima banaka dobitaka od promjena fer vrijednosti, vodi do tržišnih mjehura.

Hitz (2007) sugerira da je fer vrednovanje relevantna iz perspektive mjerenja i perspektive informacija. Naime, investitori mogu pronaći informacije temeljene na fer vrijednosti, koje su korisnije od informacija koje se temelje na povijesnim troškovima i kao odgovor na to, kada im se omogući izbor, mogu usvojiti mjerenje fer vrijednosti i na osnovu toga i izvještavanje.

Cifuentes u svom analitičkim modelu također dokazuje da korištenje koncepta fer vrijednosti može produbiti efekte financijske krize i uvesti dodatnu nestabilnost u financijski sektor, gdje je propisana adekvatna kapitaliziranost. On poručuje da kombinacija računovodstva fer vrijednosti i propisanih kapitalnih zahtjeva može dovesti do spirala padajućih cijena imovine i biti važan izvor sistemskog rizika u financijskom sustavu (Wang et al., 2005, Aljinović Barać, et al., 2015). Aljinović Barać, et al, (2015) u svom radu zaključuju da koncept fer vrijednosti nije uzrokovao nastanak krize, ali je produbio negativne efekte krize kroz procikličnost i povećanu volatilitnost objavljenih financijskih performansi izvještajnih subjekata.

Iz malo drugačije perspektive, DeFond, et al., (2014) istražuju utjecaj MSFI na rizik od kraha za financijske i nefinancijske firme. Autori tvrde da MSFI utječe na nefinancijske firme kroz povećanu transparentnost, dok na financijske firme utječu na tri načina: povećanu transparentnost, računovodstvo fer vrijednosti, kao i želju menadžera za rizične investicije.

U okolnostima poslovanja financijskih institucija, Song et al. (2010) ispituju relevantnost vrijednosti inputa fer vrijednosti tri razine i otkrivaju da su fer vrijednosti treće razine manje relevantne od fer vrijednosti razine 1 ili 2. Međutim, korištenjem zatvorenog financirajućeg okruženja, Lawrence, et al., (2016) otkrivaju da fer vrijednosti treće razine imaju sličnu relevantnost vrijednosti kao i fer vrijednosti razine 1 i razine 2.

Magnan, et al., (2015) smatraju da se mjerenje fer vrijednosti financijskih institucija više dovodi u vezu sa raspršenim prognozama. Naročito, fer vrijednost razine 2 je povezana sa poboljšanom točnošću predviđanja, dok se razine 3 odnosi na povećanu disperziju predviđanja. Naprotiv, koristeći uzorak koji uključuje sve industrije, Barron, et al., (2016) smatraju da su mjerenja razine 3 u stanju smanjiti nesigurnost u informatičkom okruženju analitičara.

Wang i Zhang su utvrdili da manje pouzdane mjere fer vrijednosti (tj. fer vrijednosti razine 2 i razine 3) pogoršavaju kvalitetu financijskog izvještavanja i povećavaju trošak duga, drugim riječima, računovodstvo fer vrijednosti utječe na efikasnost ugovaranja duga. Ovi nalazi ukazuju kako nedostatak pouzdanosti mjera fer vrijednosti dovodi do veće potražnje za instrumentima strukture duga koji ublažavaju sukobe između vlasnika duga i vlasnika dionica (Wang & Zhang, 2017).

Primjena računovodstva fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu obično povećava vjerojatnost precjenjivanja knjigovodstvene vrijednosti imovine, što rezultira smanjenjem koeficijenta poluge i time povećanim zaduživanjem kapaciteta (Cotter & Zimmer, 1995).

Jung, et al. (2013) u svom radu su istražili i analizirali odgovore financijskih direktora američkih firmi o tome bi li izabrali opciju korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu. Od 209 ispitanika, manje od 10% navodi da će koristiti računovodstvo fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu, što je u skladu sa nalazima da firme u Eu

ropskoj uniji (EU) nisu bile voljne da prihvate računovodstvo fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu kada im je opcija bila dana (Jung, et al., 2013, Christensen i Nikolaev, 2013).

Njihovi rezultati pokazuju da veličina firme, leveridž, iznos nefinancijske imovine i stručnost u mjerenju fer vrijednosti pozitivno utječu na odgovor financijskih direktora da se usvoji opcija korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu. Glavni razlog otpora financijskih direktora da se usvoji opcija korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu je to što je određivanje fer vrijednosti preskupo, a najdominantniji razlog za izbor je što on pruža bolju sliku o poziciji firme (Jung, et al., 2013).

Christensen i Nikolaev (2013) su empirijski istraživali opciju korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu među firmama u Velikoj Britaniji i Njemačkoj. Smatraju da je manje vjerojatno da će se ove firme prebaciti na opciju korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu nakon usvajanja MSFI-ja, te da je prioritet firmi koje primjenjuju opciju korištenja fer vrijednosti za nefinancijsku

imovinu pozitivno povezana sa oslanjanjem na financiranje dugom, što je slično rezultatima na bazi američkih firmi iz prethodnog istraživanja.

Opcija fer vrijednosti je kontroverznija za nefinancijsku imovinu nego za financijsku imovinu, jer procjene menadžera su subjektivnije, od onih za financijska sredstva, čije su cijene obično dostupne na aktivnom tržištu, ili koje se mogu vidjeti iz cijene usporedivih sredstava. Aktivna tržišta za nefinancijsku imovinu u mnogim slučajevima ne postoje, posebno za operativna sredstva, kao što su nekretnine, postrojenja i oprema. Kada aktivna tržišta nisu dostupna, fer vrijednost nefinancijske imovine treba se odrediti na osnovu sadašnje vrijednosti procijenjenih budućih novčanih tokova ili kvalificiranih (ograničenih) procjena.

Iako je u SAD-u zabranjena revalorizacija nefinancijskih sredstava naviše, ona se prakticira u mnogim europskim i azijskim zemljama. Osim toga, nekoliko studija pokazuje da menadžeri upotrebljavaju diskrecijsko pravo u pogledu vremena i veličine revalorizacije (Brown, et al., 1992, Gaeremynck & Veugelers, 1999, Jaggi & Tsui, 2001, Lin & Peasnell, 2000, Missonier-Piera, 2007). Dakle, pouzdanost iznosa revalorizacije je kontroverzna i revalorizacija stalnih sredstava zahtijeva kontinuiranu intenzivnu raspravu (npr. Aboody, et al., 1999, Lin & Peasnell, 2000).

Računovodstvena literatura tvrdi da se asimetrija informacija o vrijednosti imovine poduzeća može smanjiti napuštanjem načela povijesnog troška. Kroz revalorizaciju, poduzeće može otkriti investitorima osnovnu ekonomsku vrijednost svojih stalnih sredstava i stoga svoju stvarnu financijsku situaciju (Brown et al., 1992). Brown et al. (1992) tvrde da kada se knjigovodstvena vrijednost sredstva značajno razlikuje od njegove fer vrijednosti, menadžeri bi trebali izvršiti odgovarajuća prilagođavanja, kako bi se smanjila asimetrija informacija, čak i ako to može dovesti do povećanja knjigovodstvene vrijednosti predmetnog sredstva i kršenja načela povijesnih troškova i konzervativnosti.

Lin i Peasnell (2000) i Brown et al. (1992) pružaju empirijske dokaze da je revalorizacija imovine motivirana razmatranjem zaduživanja. Brown et al. (1992) predlažu da revalorizacija imovine od strane australijskih firmi može pomoći u smanjenju asimetrije informacija između menadžera i sudionika na tržištu kapitala i da je to način da menadžeri signaliziraju interne povlaštene informacije vanjskim korisnicima. Easton, et al. (1993) također nalaze, na temelju australijskih firmi, da revalorizacija imovine olakšava ograničenja duga i povećava financijsku fleksibilnost.

Računovodstvena literatura sugerira da veličina firme također utječe na odluke o revalorizaciji (Brown et al., 1992, Gaeremynck & Veugelers, 1999, Missonier-Piera, 2007). Postoje empirijski dokazi da su firme koje revaloriziraju imovinu (nekretnine, postrojenja i opremu) veće (npr. Brown et al., 1992, Gaeremynck & Veugelers, 1999, Missonier-Piera, 2007). Gaeremynck i Veugelers (1999)

otkrivaju da firme koje vrše procjenu nekretnina, postrojenja i opreme su veće i imaju više imovine i niže tržišne vrijednosti. Štoviše, literatura pruža uvjerljive dokaze da je veća vjerojatnoća da će veća poduzeća pružiti više dobrovoljnih i detaljnijih objava (Ajinkya, et al., 2005, Lang & Lundholm, 1993, Jung, et al., 2013).

S obzirom da su značajni troškovi povezani sa usvajanjem računovodstva fer vrijednosti za nefinancijsku imovinu, menadžeri koji razmatraju ovu opciju će usporediti troškove sa ekonomskim koristima (npr. Cotter & Zimmer, 1995). Troškovi usvajanja mjerenja fer vrijednosti relativno je viši za manje firme, a manji za veće firme zbog ekonomije obima.

Visoko zadužene firme, obično zahtijevaju neovisnog procjenitelja da osigura procjenu kolaterala u okviru njihovih kreditnih aranžmana (Lemmon, et al., 2008). Vlasnici dugova su posebno zainteresirani za fer vrijednost imovine, jer žele znati njihovu likvidacijsku vrijednost (Christensen & Nikolaev, 2013). Još važnije, primjena računovodstva fer vrijednosti za nefinancijska sredstva povećava vjerojatnost precijenjene knjigovodstvene vrijednosti imovine, što rezultira nižom financijskom polugom, a time i nižim financijskim rizikom. Stoga, firme koje biraju opciju fer vrijednosti da revaloriziraju nefinancijsku imovinu naviše, mogu poboljšati svoju sposobnost da podignu nove kredite, tako što će smanjiti rizik od narušavanja sporazuma zasnovanih na računovodstvenim osnovama, kao rezultat ojačane bilance (npr. Brown et al., 1992, Jaggi & Tsui, 2001, Lin & Peasnell, 2000). Brown et al. (1992) i Easton et al. (1993) tvrde da je primarna motivacija za revalorizaciju imovine australijskih firmi potreba da firme smanje omjere duga u odnosu na kapitala.

3. MJERENJE FER VRIJEDNOSTI BILANČNIH POZICIJA U SKLADU SA MSFI/MRS

Fer vrijednost se utvrđuje za pojedinačne oblike imovine i obveza, pri čemu se procjenjuju obilježja imovine i obveza (stanje ili lokacija imovine ili ograničenja prodaje ili načina upotrebe imovine), ako bi ta obilježja sudionici na tržištu uzeli u obzir, kod utvrđivanja cijene imovine ili obveza na dan vrednovanja. Prema Hitz (2007) pojam fer vrijednosti može se tumačiti kao izlazna tržišna cijena koja bi rezultirala, pod približno idealnim tržišnim uvjetima, u transakciji između dobro obaviještenih, samostalnih i ekonomski racionalnih sudionika u kompletnom skupu informacija (Hitz, 2007).

Sa aspekta cijena MSFI 13 u paragrafu 24. kaže: “fer vrijednost je cijena koja bi bila ostvarena na datum mjerenja prodajom neke stavke sredstava ili plaćena za prijenos neke obveze u urednoj transakciji na glavnom tržištu na datum mjerenja

pod trenutnim okolnostima, bez obzira na to je li ta cijena direktno utvrđuje, ili procijenjena koristeći drugu tehniku vrednovanja”.

Mjerenje fer vrijednosti imovine pretpostavlja najčešću i najbolju upotrebu imovine iz perspektive sudionika na tržištu, neovisno o namjeri poduzeća na koji će način upotrijebiti imovinu, pri čemu će se razmotriti je li način upotrebe imovine: fizički moguć, zakonski dopustiv i financijski izvodiv. Za potrebe mjerenja fer vrijednosti pretpostavlja se onaj način upotrebe imovine kojim će se konačno ostvariti najveća vrijednost.

Prilikom primjene vrednovanja po fer vrijednosti važno je da subjekt treba objaviti informacije koje korisnicima njegovih financijskih izvještaja omogućuju ocjenjivanje tehnika vrednovanja i razine ulaznih podataka (inputa) korištenih u izvođenju mjera fer vrijednosti.

U našim uvjetima poslovanja primjena fer vrijednosti najviše je zastupljena prilikom iskazivanja vrijednosti stalnih sredstava, utemeljeno na računovodstvenim politikama. Pored ovoga, zastupljenost primjene fer vrijednosti, globalno promatrano, javlja se na pozicijama vrijednosnih papira i hipotekarnih zajmovima. Naime, smatra se da je primjena fer vrijednosti na ovim pozicijama u velikoj mjeri bila zaslužna za nastanak svjetske ekonomske i financijske krize, kroz njihovo nerealno iskazivanje, što je stvaralo prostor za manipulacije.

Ipak, naše financijsko tržište, kako vrijednosnim papirima tako i financijskim derivatima, smatra se da nije dovoljno razvijeno, što otežava realno utvrđivanje vrijednosti istih.

Primjena fer vrijednosti na pozicije imovine, kako nefinancijske (materijalne i nematerijalne), tako i financijske, reflektira se kroz dobitak i gubitak. Efekti iskazivanja financijske imovine po fer vrijednosti se direktno evidentiraju na pozicijama bilance uspjeha, odnosno dobitku ili gubitku perioda. S druge strane, efekti iskazivanja dugoročne materijalne imovine, nakon naknadne realizacije revalorizacijskih rezervi evidentiraju se, nakon oporezivanja, kroz zadržanu dobit.

Sve u svemu, sve bilančne pozicije koje mogu biti precijenjene ili podcijenjene, mogu biti predmet primjene realnog i objektivnog iskazivanja njihove vrijednosti i podvrgnute primjeni fer vrijednosti, odnosno vrijednosnom usklađivanju, što može imati za posljedicu pojavu rashoda ili prihoda. Naravno, ovom postupku može biti podvrgnuta i kratkoročna i dugoročna imovina.

Za vrednovanje dugoročne materijalne imovine po fer vrijednosti vezuje se MSFI 13 - Mjerenje fer vrijednosti, MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, MRS 36 – Umanjenje vrijednosti imovine, MRS 40 - Investicijske nekretnine, MRS 41 – Poljoprivreda. MSFI 13 ne sadrži kriterij za definiranje obveze mjerenja fer

vrijednosti, već propisuje način mjerenja fer vrijednosti kad je iskazivanje po fer vrijednosti propisano ili dopušteno nekim drugim standardom (osim na transakcije plaćanja temeljene na dionicama koje se obračunavaju prema MSFI 2). Pojedini standardi, kao što je MRS 40 - Ulaganje u nekretnine, propisuju stalno vrednovanje sredstava po fer vrijednosti, dok drugi, npr. MSFI 5 - Stalna sredstva namijenjena prodaji i prestanku poslovanja, propisuju primjenu fer vrijednosti samo u određenim okolnostima. MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, MRS 38 – Nematerijalna imovina ili MRS 40 – Ulaganje u nekretnine, metodu fer vrijednosti navode kao jednu od opcija koju poduzeće može izabrati prilikom vrednovanja, dok MRS 39 – Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje, za vrednovanje imovine propisuje isključivo upotrebu fer vrijednosti.

Za MSFI 13, brojni računovodstveni stručnjaci, smatraju da je poboljšao odredbe koje su unosile sumnje u vezi sa mjerenjem vrijednosnih papira, koja imaju određena ograničenja, ali ih nije u potpunosti otklonio. Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) stoga je izdao revidirani standard za financijske instrumente, MSFI 9 – Financijski instrumenti. On zahtijeva da se dobiti (i gubici) kreditnog rizika prikažu kao komponente ostale sveobuhvatne dobiti umjesto neto dobiti.

Pozitivan efekat procjene stalnih sredstava, evidentira se u korist revalorizacijskih rezervi, što u konačnici vodi ka povećanju kapitala u odnosu na obveze, više raspoloživih vlastitih izvora za financiranje u odnosu na pozajmljene izvore, što posljedično dovodi do smanjenja stupnja zaduženosti poduzeća, zbog čega banke i drugi vjerovnici smatraju da je sigurnost pravne osobe veća i kreditni bonitet bolji. Ali to ni u kom slučaju ne mora da znači da je poduzeće doista pouzdanije i uspješnije, jer to ovisi od profitabilnosti i likvidnosti poduzeća, a ne ovisi od odnosa kapitala i obveza.

Ako je došlo do realizacije dugoročnog sredstva (prodajom, rashodovanjem ili otuđeno na neki drugi način) revalorizacijska rezerva, koja se odnosi na to sredstvo prenosi se u akumuliranu dobit i na raspolaganju je za pokriće gubitka iz prethodnih godina, isplatu dividende, pripisivanje rezervama i druge namjene (može ostati i neraspoređena).

Važno je reći da se prije otuđenja dugoročnog sredstva jedan dio revalorizacijske rezerve može prenijeti u neraspoređeni dobitak, i on je jednak razlici amortizacije obračunate na revaloriziranu nabavnu vrijednost i amortizacije obračunate na nabavnu vrijednost.

Fer vrijednost obaveza je također zasnovana na tržištu. Mjerenje fer vrijednosti obaveza podrazumijeva prijenos obveze na sudionike na tržištu, odnosno prihvaćanje obveze od strane sudionika na tržištu. Pri određivanju cijene koja se

odnosi na transfer obveze, mora se uzeti u obzir i rizik neizvršenja, koji mora biti jednak i prije i poslije pretpostavljenog prijenosa.

3.1. Hijerarhija fer vrijednosti

Hijerarhija fer vrijednosti koja se kategorizira na tri razine ulaznih podataka (inputa) za tehnike vrednovanja, kojima se mjeri fer vrijednost, izuzetno je važan pokazatelj pouzdanosti i objektivnosti iskazanih vrijednosti u financijskim izvještajima poduzeća. Ona osigurava dosljednost i usporedivost u mjerenju fer vrijednosti i povezanim objavljivanjima. Objava uz financijske izvještaje poduzeća, o pripadnosti jednom od tri definirane hijerarhijske razine, koja se odnosi na imovinu i obveze, je obvezna. Najviša razina su nekorrigirane kotacijske vrijednosti na aktivnom tržištu za određenu imovinu ili obveze, a najniža razina, neprovjerljive vrijednosti. (MSFI 13.)

3.2. Tehnike vrednovanja

Prilikom mjerenja fer vrijednosti, javljaju se tehnike vrednovanja i to: tržišni pristup, troškovni pristup i pristup zarade. Prilikom mjerenja vrši se izbor one tehnike (ili kombinacija tehnika) koja je usklađena sa uvjetima u kojima će se u najvećoj mjeri koristiti tržišni inputi. To je cijena uobičajene transakcije prodaje imovine ili podmirenja obveze između sudionika na tržištu na dan mjerenja vrijednosti u skladu sa tekućim tržišnim uvjetima. Obvezna je konzistentna primjena odabrane tehnike vrednovanja koja se koristi za mjerenje fer vrijednosti. Promjene proizašle iz promjene tehnike vrednovanja ili njene primjene obračunavaju se kao promjene računovodstvenih procjena u skladu sa MRS 8.

4. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja, definirana je istraživačka hipoteza, koja glasi: Primjena fer vrijednosti na bilančnim pozicijama bosanskohercegovačkih poslovnih subjekata vodi ka korektnijem i objektivnijem financijskom izvještavanju i većoj razini povjerenja u financijske izvještaje.

U postupku provjere postavljene hipoteze, kroz teorijski dio istraživanja, primijenjene su brojne znanstvene metode među kojima su: hipotetičko-deduktivna metoda, metoda analize, metoda kompilacije, metoda indukcije, metoda dedukcije, komparativna metoda, metoda deskripcije, i dr. Detaljnom i sveobuhvatnom analizom sekundarnih izvora podataka, stečene su ključne spoznaje, koje su poslužile kao baza za provedbu empirijskog dijela istraživanja. Empirijsko istraživanje provedeno je u vidu anketnog upitnika. Anketni upitnik je upućen prema 250 poslovnih subjekata, a pri njihovoj zastupljenosti uvažen je kriterij veličine (veliki i srednje veliki poslovni subjekti) i područje djelatnosti kojoj

pripadaju (industrija, građevinarstvo, trgovina i ostale nefinancijske usluge). Slanje anketnih upitnika najvećim dijelom je vršeno poštom i osobnim kontaktom, a manjim dijelom elektroničkim putem (slanjem e-maila). Prikupljanje podataka vršeno je u periodu prosinac 2018. - travanj 2019. godine. Na ispravan način anketni upitnik je popunio i vratio 153 anketirani poslovni subjekt, što znači da se odabrani uzorak n sastoji od 153 jedinice. Za statističku obradu dobivenih podataka korištena je deskriptivna statistika i t-test. Rezultati su prikazani tekstualno i slikovito. U nastavku rada, prezentirani su rezultati provedenog empirijskog istraživanja.

5. INTERPRETACIJA I DISKUSIJA REZULTATA EMIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Intencija provedenog istraživanja bila je provjeriti mišljenje ispitanika o opravdanosti i efektima primjene fer vrijednosti u Bosni i Hercegovini. Nakon završetka faze prikupljanja podataka, pristupilo se analiziranju odgovora ispitanika. Utvrđeno je da, od ukupno 250 poslanih anketnih upitnika, na 78 anketnih upitnika nije dobiven odgovor, dok se 19 anketnih upitnika smatra nevažecim. Ukupan broj vraćenih ispravnih anketnih upitnika je 153. Kada se stavi u omjer broj vraćenih anketnih upitnika i veličinu uzorka – n dobijemo stopu povrata anketnih upitnika, koja iznosi 61,20%. U nastavku rada postotno je predstavljeno sudjelovanje u podacima i dana je sažeta interpretacija odgovora ispitanika.

Ispravno popunjen anketni upitnik je došao od 153 poslovna subjekta, od kojih je 52 pripadalo industriji, 19 građevinskoj djelatnosti, 49 trgovini, a 33 poslovna subjekta ostalim nefinancijskim djelatnostima.

Postotno najveći udio u strukturi anketiranih zauzimaju poslovni subjekti koja pripadaju industriji, sa djelatnostima (B) Vađenje ruda i kamena, (C) Prerađivačka industrija, (D) Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, (E) Snabdijevanje vodom (33,99%), njih slijede poslovni subjekti koja se bave trgovinskom djelatnošću, odnosno (G) Trgovina na veliko i na malo; Popravak motornih vozila i motocikala, (32,02%), potom u ostalim nefinancijskim djelatnostima, sa djelatnostima (H) Prijevoz i skladištenje, (I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo), (J) Informacije i komunikacije, (L) Poslovanje nekretninama, (M) Stručne, naučne i tehničke djelatnosti, (N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, (S) Ostale uslužne djelatnosti, sa (21,57%), i sa najmanjim udjelom su poslovni subjekti u građevinskoj industriji (12,42%).

Među anketiranim njih 73 (47,71%) se klasificiraju kao veliki poslovni subjekti, a 80 (52,29%) se klasificiraju kao srednje veličine poslovni subjekti. Veliki dio poslovnih subjekta posluje sa pretežno domaćim kapitalom, odnosno njih 117

(76,47%), 17 posluje sa pretežno stranim kapitalom (11,11%) i 19 poslovnih subjekata posluje sa stranim i domaćim kapitalom (12,42%).

Također većina poslovnih subjekata posluje sa 100% privatnim kapitalom i to njih 119 (77,78%), 17 posluje sa većinskim udjelom privatnog kapitala (11,11%), 11 posluje sa 100% državnim kapitalom (7,19%), dok 6 poslovnih subjekata posluju sa većinskim udjelom državnog kapitala (3,92%).

Kod anketnog pitanja kako se poslovni subjekt financira, ispitanici su birali više od jednog odgovora, tako da je utvrđeno da se njih 5 (2,82%) financira na tržištu vrijednosnih papira, 42 se financira iz bankarskih kredita (23,72%), a 130 (73,45%) se financira iz vlastitih izvora financiranja.

Putem narednog pitanja nastojalo se utvrditi koje su metode najčešće u primjeni prilikom vrednovanja pojedinih bilančnih pozicija. Na osnovu rezultata anketnog upitnika se saznaje da 57 poslovnih subjekata koristi metodu povijesnih troškova (33,26%), 58 poslovnih subjekata koriste metodu fer vrijednosti (37,91%), 18 koristi metodu tekućeg troška (11,76%), 5 koristi metodu ostvarive vrijednosti (3,27%), i 15 poslovnih subjekata (9,80%) koristi metodu sadašnje vrijednosti. Rezultati istraživanja govore da među anketiranim poslovnim subjektima pretežno se koriste metoda fer vrijednosti i metoda povijesnih troškova.

Narednim pitanjem se željelo doznati mišljenje ispitanika o tome koji model vrednovanja, predviđen MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema i MRS 38– Nematerijalna imovina, realnije prikazuje imovinske pozicije u bilanci stanja, model troška ili model revalorizacije. Rezultati govore da 94 ispitanika su mišljenja da model troška realnije prikazuje imovinske pozicije u bilanci stanja, po kojem se imovinske pozicije nakon početnog priznavanja iskazuju po trošku umanjenom za svaku akumuliranu amortizaciju i sve akumulirane gubitke od umanjenja vrijednosti (61,44%), a njih 59 je mišljenja da je to ipak model revalorizacije, po kojoj se imovinske pozicije nakon početnog priznavanja iskazuju u iznosima koji čine njenu fer vrijednost, umanjenu za naknadno akumuliranu amortizaciju i gubitke od umanjenja vrijednosti (38,56%).

Na naredno pitanje u vezi primjene MSFI 13, odgovor su mogli dati subjekti koji su se prethodno izjasnili da koriste metodu fer vrijednosti, odnosno njih 58, te su kod pitanja koje je glasilo: „MSFI 13 uvodi hijerarhiju fer vrijednosti koja u tri razine klasificira informacije (inpute, ulaze) za procjenu fer vrijednosti. Koju razinu hijerarhije vrijednosti, uvažavajući karakteristike vašeg poslovanja, možete ili već primjenjujete prilikom vrednovanja?“, 28 poslovnih subjekata je dalo odgovor da koriste inpute prve razine u koje se ubrajaju kotirane cijene, odnosno uzimaju se u obzir ulazni podaci za mjerenje fer vrijednosti po tržišnim (neprikladnim) cijenama na aktivnom tržištu za identičnu imovinu ili obveze koje su dostupne subjektu na datum mjerenja (48,28%), 22 je dalo odgovor da

koriste inpute druge razine u koje se osim kotiranih cijena iz prve razine, ubrajaju inputi koji su uočljivi za sredstvo ili obvezu, bilo direktno ili indirektno (kada aktivno tržište ne postoji, fer vrijednost se temelji na vidljivim (dostupnim) inputima vrednovanja koji odražavaju a) kotirane cijene za slične stavke na aktivnim tržištima, b) kotirane cijene za identične ili slične stavke u neaktivnim tržištima, c) druge inpute drugačije od kotirajućih cijena koje se mogu vidjeti, ili d) korelirane cijene) (37,93%), a 8 je dalo odgovor da koriste inpute treće razine u koje se ubrajaju neuočljivi inputi za sredstvo ili obvezu, koji treba da se primijene na odmjeravanje fer vrijednosti ukoliko relevantni uočljivi inputi nisu dostupni (fer vrijednost se oslanja na modele koji odražavaju pretpostavke menadžmenta o ekonomskim, tržišnim i specifičnim uvjetima poduzeća) (13,79%).

Ispitanici kada su upitani je li više vjeruju financijskim izvještajima temeljenim na fer vrijednosti, njih 49 je odgovorilo pozitivno (32,03%), 9 je odgovorilo negativno (5,88%) i 95 je odgovorilo djelomično (62,09%). Ovakvi rezultati upućuju da iako ima dosta poslovnih subjekata koji više vjeruju financijskim izvještajima temeljenim na fer vrijednosti, ima i onih koji nisu u potpunosti sigurni u to, te bi bilo interesantno naknadno istražiti na čemu se temelji njihovo djelomično povjerenje u fer vrijednost.

Kod anketnog pitanja koga uprava društva prvenstveno treba da zadovolji prilikom donošenja odluke o primjeni fer vrednovanja u računovodstvu, ispitanici su ponovo birali više od jednog odgovora, tako da je utvrđeno da se 121 poslovni subjekt izjasnio da treba zadovoljiti interese vlasnika kapitala (59,90%), 11 interese vladinih institucija (5,45%), 52 interese potencijalnih investitora i kreditora (25,74%) i 18 interes javnosti (8,91%).

Anketom je obuhvaćen i niz pitanja, koja predstavljaju iznimnu važnost za utvrđivanje efekata primjene fer vrijednosti na financijske izvještaje bosanskohercegovačkih poslovnih subjekata. Ponudeni odgovori za ova pitanja u anketnom upitniku urađeni su prema Likertovom tipu, odnosno imali smo ponuđene odgovore u vidu ordinalnih podataka (1 - Nikako se ne slažem; 2 - Ne slažem se; 3- Niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - Slažem se; 5 - U potpunosti se slažem).

U nastavku je ispitivana signifikantna varijanca među anketiranim poslovnim subjektima o stavu u vezi primjene fer vrijednosti u Bosni i Hercegovini. U programskom paketu R (v 3.5.3), proveden je niz t-testova i ispitana je p-vrijednost na podacima u tvrdnjama, koje su bile interesantne za donošenje zaključka u istraživanju.

U ovom dijelu istraživanja, prvo je ispitan stav o tome je li poduzeća misle da primjenom fer vrijednosti se poboljšava imovinski i financijski položaj društva. To smo uradili na osnovu testiranja mišljenja „Poboljšava se imovinski i financijski

položaj društva (realniji prikaz)“ i „Firme su zainteresirane za primjenu fer vrijednosti kada su im potrebna kreditna sredstva“. Uz pomoć koda koji je korišten, prezentirani rezultati govore o broju poslovnih subjekata i zauzetom stavu. Rezultati su prikazani na Slici 1.

Slika 1. Rezultati primjene fer vrijednosti na imovinski i finacijski položaj društva

```
> b4a<- c(0, 7, 56, 55, 35)
> b4g<- c(35, 54, 46, 16, 2)
> data.table1<- rbind(b4a, b4g)
> t.test(data.table1)

One Sample t-test

data: data.table1
t = 4.2856, df = 9, p-value = 0.002033
alternative hypothesis: true mean is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 14.44778 46.75222
sample estimates:
mean of x
 30.6
```

Izvor: obrada autora

Na osnovu t-testa se može donijeti zaključak da postoji razlika između skupova i da je ona statistički signifikantna na razini od $p=0,002033$ i manja je od prihvatljive greške 0,05, što nam govori da se prihvata hipoteza H1, odnosno upućuje nas da se većina poslovnih subjekata slaže sa stavom da primjena fer vrijednosti poboljšava imovinski i finacijski položaj društva.

U nastavku istraživanja, željelo se provjeriti je li ispitanici misle da se uvođenjem koncepta fer vrijednosti postiže veća objektivnost finacijskih izvještaja. U vezi s time testirali smo rezultate ankete sljedećih tvrdnji: „Uvođenjem koncepta fer vrijednosti u računovodstvenu teoriju i praksu postiže se veća objektivnost finacijskih izvještaja“ i „Primjena fer vrijednosti otvara prostor za manipulacije u finacijskom izvještavanju i tzv. „kreativno računovodstvo“. Uz pomoć koda koji je korišten, prezentirani rezultati govore o broju poslovnih subjekata i zauzetom stavu. Rezultati su prikazani na Slici 2.

Slika 2. Objektivnost finansijskih izvještaja uvođenjem koncepta fer vrijednosti u računovodstvenu teoriju i praksu

```
> b6b<- c(0, 5, 49, 64, 35)
> b6d<- c(28, 29, 49, 41, 6)
> data.table2<- rbind(b6b, b6d)
> t.test(data.table2)

One Sample t-test

data: data.table2
t = 4.5192, df = 9, p-value = 0.001449
alternative hypothesis: true mean is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 15.28252 45.91748
sample estimates:
mean of x
 30.6
```

Izvor: obrada autora

Na osnovu provedenog t-testa može se utvrditi da postoji značajna varijanca između stavova koje ispitanici zauzimaju povodom navedenih pitanja na razini značajnosti od $p=0,001449$, i može se zaključiti da većina ispitanika smatra da se uvođenjem koncepta fer vrijednosti u računovodstvenu teoriju i praksu postiže veća objektivnost finansijskih izvještaja.

Cilj ovog dijela ispitivanja bio je da se utvrdi stav o asimetriji informacija između investitora i menadžera. To smo uradili uzimajući u razmatranje sljedeće tvrdnje: „Informacije temeljene na fer vrijednosti smanjuju asimetriju informacija između investitora i menadžera“ i „Procjene fer vrijednosti mogu biti podložne greškama u procjeni i/ili manipulaciji rukovodstva, što vodi do veće asimetrije informacija između investitora i menadžera“. Rezultati su prikazani na sljedećoj slici.

Slika 3. Fer vrijednosti i asimetrija informacija između investitora i menadžera

```

> b10a<- c(0, 16, 63, 48, 26)
> b15d<- c(46, 18, 44, 36, 9)
> data.table4<- rbind(b10a, b15d)
> t.test(data.table4)

      One Sample t-test

data:  data.table4
t = 4.8421, df = 9, p-value = 0.0009184
alternative hypothesis: true mean is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 16.30399 44.89601
sample estimates:
mean of x
 30.6

```

Izvor: obrada autora

Na osnovu provedenog t-testa utvrđeno je da postoji signifikantna razlika u varijancama na razini značajnosti od 0,0009184 što je ispod 0,05 prihvatljive razine greške, što znači da smo na osnovu prezentiranih podataka došli do spoznaje da ispitanici smatraju da informacije temeljene na fer vrijednosti smanjuju asimetriju informacija između investitora i menadžera.

Na kraju istraživanja željelo se ispitati stav ispitanika u vezi utjecaja koncepta fer vrijednosti na kvalitetu finacijskog izvještavanja. Uzeli smo u obzir sljedeće tvrdnje: „Uvođenje koncepta fer vrijednosti povećalo je kvalitetu finacijskog izvještavanja“, i njegovu protutvrđnju „Manje pouzdane mjere fer vrijednosti (tj. fer vrijednosti razine 2 i razine 3) pogoršavaju kvalitetu finacijskog izvještavanja“.

Slika 4. Fer vrijednost i kvaliteta financijskog izvještavanja

```

> b11a<- c(0, 7, 50, 61, 35)
> b11i<- c(18, 25, 73, 32, 5)
> data.table8<- rbind(b11a, b11i)
> data.table8
      [,1] [,2] [,3] [,4] [,5]
b11a   0    7   50   61   35
b11i  18   25   73   32    5
> t.test(data.table8)

      One Sample t-test

data:  data.table8
t = 3.9293, df = 9, p-value = 0.003462
alternative hypothesis: true mean is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 12.98291 48.21709
sample estimates:
mean of x
 30.6

```

Izvor: obrada autora

Prema analizi podataka putem t-testa može se zaključiti da postoji razlika između promatranih grupa, odnosno da postoji varijanca između ove dvije grupe koja se ne može pripisati slučajnosti, s obzirom da je p-vrijednost 0,003462 i manja je od 0,05, što upućuje da ispitanici većinom zauzimaju stav da uvođenje koncepta fer vrijednosti poboljšava kvalitetu financijskog izvještavanja.

6. ZAKLJUČAK

Pojedini prethodno objavljeni MSFI su razmatrali fer vrijednost, u smislu da su zahtijevali ili dopuštali mjerenje fer vrijednosti imovine, obveza ili instrumenata glavnice. Ipak, oni kao takvi su imali određene nedostatke, koji su se obično ogledali u tome što nisu jasno upućivali ni na način, a ni svrhu mjerenja fer vrijednosti. Rezultat toga je što su ti standardi nastajali tokom dužeg perioda i što zahtjevi za mjerenjem fer vrijednosti nisu bili obuhvaćeni jednim standardom, nego su u nekim standardima upute o primjeni odredbi tih standarda bile vrlo detaljne, dok su u drugima bile vrlo ograničene i često nisu usklađene sa standardima na koje se pozivaju. Pored zahtjeva o mjerenju i objavljivanju informacija o fer vrijednosti u brojim standardima, javlja se i problem što su ti zahtjevi rijetko kada međusobno usklađeni, što dovodi do različite prakse mjerenja i umanjuje usporedivost informacija iz financijskih izvještaja.

Trend u računovodstvu, temeljen na MRS/MSFI, potencira iskazivanje bilančnih pozicija po fer (objektivnoj) vrijednosti. Primjena fer vrijednosti na bilančne pozicije ima tri aspekta. Za jednu vrstu bilančnih pozicija primjena fer vrijednosti

je obvezna. Kod druge vrste je moguća, a primjenjiva je kada je njena upotreba odobrena od strane menadžmenta i određena računovodstvenim politikama. Pored ove dvije kategorije, u kojima postoji određeni način primjene i efekti iskazivanja bilančnih pozicija temeljenih na fer vrijednosti, postoje i dijelovi imovine kod kojih primjena fer vrijednosti nema efekata na bilančne pozicije, odnosno kod kojih nije moguće povećanje vrijednosti po osnovu procjene po fer vrijednosti.

Primjena MSFI 13 je veliki izazov kako u svakom segmentu sredstava tako i u primjeni svakog MSFI-ja i MRS-a koji zahtijeva ili dopušta primjenu fer vrijednosti. Prijelaz sa mjerenja imovine i obveza po povijesnom trošku nabave na sustav mjerenja po fer vrijednosti je u cilju objektivnijeg i točnijeg financijskog izvještavanja. On sa sobom nosi mnogo koristi, ali i dilema koji se javljaju pred korisnicima, među kojima su: slabo razvijeno tržište kapitala, regulacija procjenjivanja nekretnina, itd.

Empirijsko istraživanje je pokazalo da od 153 anketirana poslovnih subjekata, njih 58 (37,91%) koristi metodu fer vrijednosti prilikom vrednovanja pojedinih bilančnih pozicija. Od 58, njih 28 (48,28%) koriste inpute prve razine, 22 (37,93%) inpute druge razine, i 8 (13,79%) inpute treće razine. Ispitanici su mišljenja da se primjenom fer vrijednosti poboljšava imovinski i financijski položaj društva, postiže veća objektivnost financijskih izvještaja, smanjuje asimetrija informacija između investitora i menadžera, te da se povećava kvaliteta financijskog izvještavanja.

Na osnovu testiranih tvrdnji, može se reći kako je dokazana istraživačka hipoteza koja glasi: Primjena fer vrijednosti na bilančnim pozicijama bosanskohercegovačkih poslovnih subjekata vodi ka korektnijem i objektivnijem financijskom izvještavanju i većoj razini povjerenja u financijske izvještaje.

Ipak, tokom istraživanja uočeno je da svi ispitanici nemaju apsolutno povjerenje u financijske izvještaje temeljene na fer vrijednosti, što bi bilo interesantno naknadno istražiti i utvrditi na čemu se temelji njihovo djelomično povjerenje u financijske izvještaje temeljene na fer vrijednosti.

LITERATURA

1. Aboody, D., Barth, M. E., & Kasznik, R. (1999), Revaluations of fixed assets and future firm performance: Evidence from the UK, *Journal of Accounting and Economics*, 26(1–3), 149–178.;
2. Ajinkya, B., Bhojraj, S., & Sengupta, P. (2005), The association between outside directors, institutional investors and the properties of management earnings forecasts, *Journal of Accounting Research*, 43(3), 343–376.;

3. Aljinović Barać, Ž., Šodan, S., Vuko, T. (2015) , Koliko je računovodstvo fer vrijednosti zaista fer?, *Zbornik radova Journal of Economy and Business* 1, 69-93.;
4. Allen, F., & Carletti E. (2008) Mark-to-market accounting and liquidity pricing, *Journal of Accounting and Economics* 45 (2), 358-378.;
5. Barron, O., Chung, S. G., & Yong, K. O. (2016), The effect of statement of financial accounting standards no. 157 fair value measurements on analysts' information environment, *Journal of Accounting and Public Policy*, 35, 395–416.;
6. Barth, M., Beaver, W., & Landsman, W. (2001), The relevance of the value relevance literature for accounting standard setting: Another view, *Journal of Accounting and Economics*, 31(1–3), 77–104.;
7. Basu, S. (1997), The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings, *Journal of Accounting and Economics*, 24 (1), 3-37.;
8. Boyer, R. (2007), Assessing the impact of fair value upon financial crises, *Socio-Economic Review* 5 (4), 779-807.;
9. Brown, P., Izan, H. Y., & Loh, A. L. (1992), Fixed asset revaluations and managerial incentives, *Abacus*, 28(1), 36–57.;
10. Cairns, D., Massoudi, D., & Tarca, A. (2011), IFRS fair value measurement and accounting policy choice in the United Kingdom and Australia, *The British Accounting Review*, 43(1), 1–21.
11. Christensen, H. B., & Nikolaev, V. (2013), Does fair value accounting for non-financial assets pass the market test?, *Review of Accounting Studies*, 18(3), 734-775;
12. Cifuentes, R., Ferrucci, G., & Shin, H. S. (2005), Liquidity risk and contagion, *Journal of the European Economic Association* 3 (2-3), 556-566.;
13. Cotter, J., & Zimmer, I. (1995), Asset revaluations and assessment of borrowing capacity, *Abacus*, 31(2), 136–151.;
14. DeFond, M. L., Hung, M., Li, S., & Li, Y. (2014), Does mandatory IFRS adoption affect crash risk? *The Accounting Review*, 90(1), 265–299.;
15. Demaria, S., & Dufour, D. (2007), First time adoption of IFRS, fair value option, conservatism: Evidence from French listed companies, University of Nice Sophia Antipolis Working Paper; <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00266189/document>;
16. Dietrich, J. R., Harris, M. S., & Muller, K. A. (2001), The reliability of investment property fair value estimates, *Journal of Accounting and Economics* 30 (125), 125-158.;
17. Easton, P. D., Eddey, P. H., & Harris, T. S. (1993), An investigation of revaluations of tangible long-lived assets, *Journal of Accounting Research*, 31(3), 1–38.;
18. Frankel, R., & Li, X. (2004), Characteristics of a firm's information environment and the information asymmetry between insiders and outsiders, *Journal of Accounting and Economics*, 37(2), 229–259.;

19. Gaeremynck, A., & Veugelers, R. (1999), The revaluation of assets as a signaling device: A theoretical and an empirical analysis, *Accounting and Business Research*, 29(2), 123–138.;
20. Georgiou, O., & Jack, L. (2008), Gaining legitimacy: where has fair value accounting come from, School of Accounting, Finance and Management, <http://www.cardiff.ac.uk/carbs/conferences/abfh2008/omiros.pdf>;
21. Goncharov, I., & Hodgson, A. (2011), Measuring and reporting income in Europe, *Journal of International Accounting Research* 10 (1), 27-59.;
22. Hitz, J. (2007), The decision usefulness of fair value accounting - A theoretical perspective, *European Accounting Review*, 16(2), 323–362.;
23. IASB, (2008), An improved Conceptual Framework for Financial Reporting;
24. IASB, (2011), Međunarodni standardi finacijskog izvještavanja (Međunarodni računovodstveni standardi) IASCF Publications, London;
25. Jaggi, B., & Tsui, J. (2001), Management motivation and market assessment: Revaluations of fixed assets, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 12(2), 160–187.;
26. Jahić, H. (2017), Primjena zahtjeva za mjerenje fer vrijednosti po privrednim sektorima (MSFI 13), *18 međunarodni simozij "NL4B Novi Zakoni Za Poslovanje"*, Neum, Revicon, 257-266.;
27. Jung, B., Pourjalali, H., Wen, E., & Shirley, J.D. (2013), The association between firm characteristics and CFO's opinions on the fair value option for non-financial assets, *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*;
28. Khan, U. (2010), Does Fair Value Accounting Contribute to Systemic Risk in the Banking Industry?, *Columbia Business School Research Paper*;
29. Lang, M., & Lundholm, R. (1993), Cross-sectional determinants of analyst ratings of corporate disclosures, *Journal of Accounting Research*, 31(2), 246–271.;
30. Lang, M., & Lundholm, R. (1993), Cross-sectional determinants of analyst ratings of corporate disclosures, *Journal of Accounting Research*, 31(2), 246–271.;
31. Lawrence, A., Siriviriyakul, S., & Sloan, R. (2016), Who's the fairest of them all? Evidence from closed-end funds, *The Accounting Review*, 91(1), 207–227.;
32. Lemmon, M., Roberts, M., & Zender, J. (2008), Back to the beginning: Persistence and the cross-section of corporate capital structure, *Journal of Finance*, 63(4), 1575–1608.;
33. Lin, Y. C., & Peasnell, K. V. (2000), Fixed asset revaluation and equity depletion in the UK, *Journal of Business Finance and Accounting*, 27(3–4), 359–394.;
34. Magnan, M. L. (2009), Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?, *Accounting Perspectives* 8 (3), 189-213.;
35. Magnan, M., Menini, A., & Parbonetti, A. (2015), Fair value accounting: information or confusion for financial markets? *Review of Accounting Studies*, 20(1), 559–591.;

36. Missonier-Piera, F. (2007), Motives for fixed-asset revaluation: An empirical analysis with Swiss data, *The International Journal of Accounting*, 42, 186–205.;
37. Mrša J., Miljak T. (2012), Realni dometi MSFI-ja – Mjerenje fer vrijednosti, *13 međunarodni simozij "Fiskalni okviri i održivi razvoj BiH"*, Neum, Revicon, 287-301.;
38. MSFI 13 Mjerenje fer vrijednosti, *Savez računovođa, revizora i finansijskih djelatnika FBiH*, online: www.srr-fbih.org/File/Download?idFi=274 ;
39. Plantin, G., Sapa, H., & Shin, H. S. (2008), Marking-to-Market: Panacea or Pandora's Box?, *Journal of accounting research* 46 (2), 435-460.;
40. Rupiće, B., & Bonić, Lj. (2015), Specifičnost koncepta fer vrednovanja u finansijskom izveštavanju i reviziji, *Ekonomске teme*, 53 (1), 123-145
41. Salihović, A. (2012), Fer izvještavanje o dugotrajnoj imovini u našim uslovima, *13 međunarodni simozij "Fiskalni okviri i održivi razvoj BiH"*, Neum, Revicon, 317-332.;
42. Song, C., Thomas, W., & Yi, H. (2010), Value relevance of FAS no. 157 fair value hierarchy information and the impact of corporate governance mechanisms, *The Accounting Review*, 85(4), 1375–1410.;
43. Wang, H., & Zhang, J. (2017), Fair value accounting and corporate debt structure, *Advances in Accounting*, Elsevier, vol. 37(C), 46-57.;
44. Zeghal, D. (1984), Firm size and the informational content of financial statements, *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 19(3), 299–310.

Selma Novalija Islambegović, PhD

Faculty of Economics, University of Tuzla, Tuzla, BiH
selma.novalija@untz.ba

Erna Delic, MA

Nedim Islambegovic, MA

JP Elektroprivreda BiH d.d., Branch ED Zenica, Zenica, BiH
nedim.islambegovic@gmail.com

INFLUENCE OF FAIR VALUE ON FINANCIAL REPORTING OF BOSNIA AND HERZEGOVINA BUSINESS ENTITIES

Received: July 15, 2019

Accepted: September 19, 2019

<https://doi.org/10.46458/27121097.2019.PI.101>

Review

Abstract

In the accounting theory and practice, it is considered that the valuation of balance sheet items according to the fair value model ensures more objective and accurate financial reporting, which essentially ensures an increase in the transparency and usefulness of financial statements for users of financial statement information. However, the question always arises is whether the user's expectations have been sufficiently met, and whether the measurement of fair value is adequate and applicable in certain circumstances. Based on this, attention will be focused on verifying the assertion: whether the application of fair value in the balance sheet positions of BiH business entities leads to more correct and objective financial reporting and a higher level of confidence in the financial statements.

The analysis will include assets and sources of assets. Valuation of fixed assets at fair value has positive effects on the data presented in the financial statements, through improved property and financial position of the company, reduced level of indebtedness of the company and the possibility of using the realized revaluation reserves. Also, the application of fair value in economies with less developed capital markets, such as BiH, is often motivated by the effects it has on certain performance indicators, when applying for bank loans.

Given all the above, the aim of this paper is to explore and summarize the ways of applying fair value in balance sheet items and to critically review the effects of its application on the financial statements of BiH businesses. Theoretical research will be complemented by empirical research based on a questionnaire, the results of which will be processed and analyzed with the help of descriptive statistics and t-test.

Keywords: fair value, assets, liabilities, financial statements, IAS / IFRS

JEL: M41